

Moderne tijd

Het Britse bestuur in India verbood in 1829 *sati*, een hindoeïstisch religieus gebruik waarbij een weduwe levend werd verbrand samen met haar overleden man. Dit verbod was een uitzondering: het Britse bestuur verbood tijdens zijn heerschappij heel weinig religieuze gebruiken in India.

- 2p 12 Geef een verklaring voor de opstelling van het Britse bestuur door:
- aan te geven bij welke doelstelling van het Britse bestuur in India het verbod op *sati* paste, en
 - aan te geven vanuit welk politiek motief het Britse bestuur weinig religieuze gebruiken in India verbood.

Samuel Coronel, die in 1860 als arts in dienst kwam van de gemeente Amsterdam, publiceerde statistieken waaruit bleek dat kinderen van fabrieksarbeiders in vergelijking met andere kinderen een groeiachterstand hadden. Bij jongens van zes jaar was dit verschil zeven centimeter, bij meisjes van die leeftijd zeventien centimeter.

- 2p 13 Geef aan:
- welke verandering Coronel met deze publicatie wilde bereiken bij het Amsterdams gemeentebestuur, en
 - bij welke discussie die in die tijd werd gevoerd de publicatie aansloot.

Gebruik bron 7.

Tjeerd Stienstra levert een bijdrage aan de emancipatie van Friese arbeiders in de negentiende eeuw.

- 4p 14 Geef aan:
- van welk socialistisch standpunt Tjeerd Stienstra uitgaat, waarbij je je antwoord ondersteunt met een passende verwijzing naar de bron, en
 - op welke wijze een toespraak als die van Stienstra bijdraagt aan de emancipatie van de arbeiders, en
 - zonder bron, dat de voortschrijdende democratisering in de negentiende eeuw de emancipatie van arbeiders bevordert.

Een anekdote:

In 1916 kondigde David Sarnoff aan dat hij de *Radio Music Box* op de markt zou brengen, waarmee radio-uitzendingen konden worden ontvangen. Deze *Box* was voorzien van versterkers en luidsprekers, die handig in één kast werden gemonteerd. Hij kon op tafel in de woonkamer van een gezinswoning worden gezet.

- 2p 15 Leg uit waardoor uitvindingen als de *Radio Music Box* bijdroegen aan het ontstaan van massaorganisaties in de eerste helft van de twintigste eeuw.

Gebruik bron 8.

Een bewering:

Strube geeft met deze cartoon een verwachting weer over het verloop van de verkiezingen en over de toekomst van de democratie in Duitsland.

- 4p 16 Leg voor beide delen van de bewering uit welke verwachting Strube weergeeft, waarbij je je antwoord ondersteunt met telkens een andere verwijzing naar de bron.

Gebruik bron 9.

Een bewering:

De publicatie van de foto met bijschrift past bij de nationaalsocialistische politiek.

- 3p 17 Ondersteun de bewering door:
- aan te tonen dat de publicatie past bij het in praktijk brengen van het nationaalsocialisme, en
 - uit te leggen dat deze publicatie de acceptatie van de Duitse bezetting van Nederland moet vergemakkelijken.

In de periode 1945-1990 waren er drie verschillende migratiegolven van Duitse migranten, met het volgende verloop:

- 1 In de periode na mei 1945 nam het aantal Duitse migranten naar de westelijke geallieerde bezettingszones in Duitsland sterk toe.
- 2 In de periode na augustus 1961 nam het aantal Duitse migranten naar de BRD sterk af.
- 3 In de periode na juni 1989 nam het aantal Duitse migranten naar de BRD sterk toe.

3p 18 Geef voor elke migratiegolf een bij die periode passende historische verklaring.

De volgende gegevens over Nederlandse popartiesten staan in willekeurige volgorde:

- 1 De Amsterdamse punkband The Ex gebruikte op het album *Disturbing Domestic Peace* teksten waarin ze het optreden van de politie tegen krakers bekritiseerden.
- 2 De band Cuby + Blizzards veroorzaakte opschudding omdat sommige bandleden openlijk gebruikmaakten van drugs die in de hippiecultuur populair waren.
- 3 De eerste Nederlandse rapgroep Osdorp Posse had met hun debuutalbum *Osdorp stijl* meteen succes.
- 4 De Nederlandse zangeres Davina Michelle werd op de website YouTube ontdekt toen zij een nummer van de Amerikaanse zangeres P!nk vertolkte.
- 5 In de tijd van wederopbouw bereikte de zanger-gitarist Eddy Christiani de status van popidool met Nederlandstalige hits als *Kleine Greetje uit de polder* en *Daar bij de waterkant*.
- 6 Tijdens de oliecrisis veroorzaakte het kleinkunstgezelschap Farce Majeur met hun carnavalsnummer *Kiele Kiele Koeweit* een diplomatieke rel.

2p 19 Zet deze gegevens over Nederlandse popartiesten in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Gebruik bron 10.

Togliatti protesteert tegen de Italiaanse toetreding tot de NAVO.

2p 20 Leg uit dat de toetreding tot de NAVO volgens Togliatti een gevaar oplevert door de buitenlands politieke verhoudingen, waarbij je je antwoord ondersteunt met een kenmerkend aspect uit de tweede helft van de twintigste eeuw.

Hieronder staan in de linker kolom vier uitspraken van leiders van Duitsland in de periode 1945-2002 (a tot en met d) in willekeurige volgorde, en in de rechter kolom vijf leiders in chronologische volgorde (1 tot en met 5).

uitspraken:	leiders:
a 'De Duitse hereniging en het Europese akkoord zijn als twee kanten van dezelfde medaille.'	1 Lucius Clay, militair gouverneur van de Amerikaanse bezettingszone
b 'De regering moet onmiddellijk streven naar lidmaatschap van de NAVO.'	2 Konrad Adenauer
c 'Vuurwapens moeten worden gebruikt tegen verraders en grensovertreders. Er moeten maatregelen worden genomen om criminelen te kunnen betrappen in de 100 meter uitsluitingszone rond de Muur.'	3 Willy Brandt
d 'Zelfs als deze actie werkt, zullen de mensen in West-Berlijn kou lijden en honger hebben. En als de mensen in West-Berlijn het niet volhouden, zullen we falen'.	4 Erich Honecker
	5 Helmut Kohl

- 2p **21** Geef voor elke uitspraak aan welke leider erbij hoort. Noteer alleen de letter en het daarbij behorende cijfer. *Let op: er blijft één leider over.*

Gebruik bron 11.

Piet Jongeling wil met dit artikel waarschuwen dat Amerikaanse culturele beïnvloeding bijdraagt aan een maatschappelijke ontwikkeling die in Nederland plaatsvindt vanaf de jaren 1950.

- 2p **22** Beredeneer voor welke maatschappelijke ontwikkeling Jongeling wil waarschuwen, waarbij je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar de bron.

Een gegeven:

In 1973 stopte de regering-Den Uyl met het actief werven van gastarbeiders uit onder andere Marokko en Turkije. Ondanks deze maatregel groeide het aantal immigranten uit landen als Marokko en Turkije in de tweede helft van de jaren 1970.

- 2p **23** Licht dit gegeven toe door:
- te verklaren dat de regering-Den Uyl juist in 1973 stopte met het werven van gastarbeiders, en
 - de beleidsmaatregel te noemen die een sterke toename veroorzaakte van het aantal immigranten uit onder andere Marokko en Turkije in de tweede helft van de jaren 1970.

Gebruik bron 12.

Stel: je doet onderzoek naar de kraakbeweging in Nijmegen. Je concludeert dat de uitspraken van Mattie en Nico passen bij de uitgangspunten van de kraakbeweging in de jaren 1980.

- 4p **24** Toon voor twee verschillende uitgangspunten van de kraakbeweging aan dat die passen bij de uitspraken van Mattie en Nico, waarbij je je antwoord telkens ondersteunt met een andere verwijzing naar de bron.

Een gegeven:

In 1988 demonstreerden meer dan 10.000 mensen in de Russische stad Nizjni Tagil tegen de vervuiling die werd veroorzaakt door twee oude kolenovens van een staalfabriek.

Je kunt met dit gegeven aantonen dat een van de binnenlandse doelstellingen van Gorbatsjov was behaald.

- 2p **25** Leg uit welke doelstelling dat was.

Gebruik bron 13.

Deze foto kan gebruikt worden om twee delen van hetzelfde kenmerkend aspect uit de tweede helft van de twintigste eeuw te illustreren.

- 3p **26** Toon dit aan door:
- dit kenmerkend aspect te noemen, en
 - beide delen van dit kenmerkend aspect te illustreren, telkens met een ander gegeven uit de bron.

Moderne tijd

bron 7

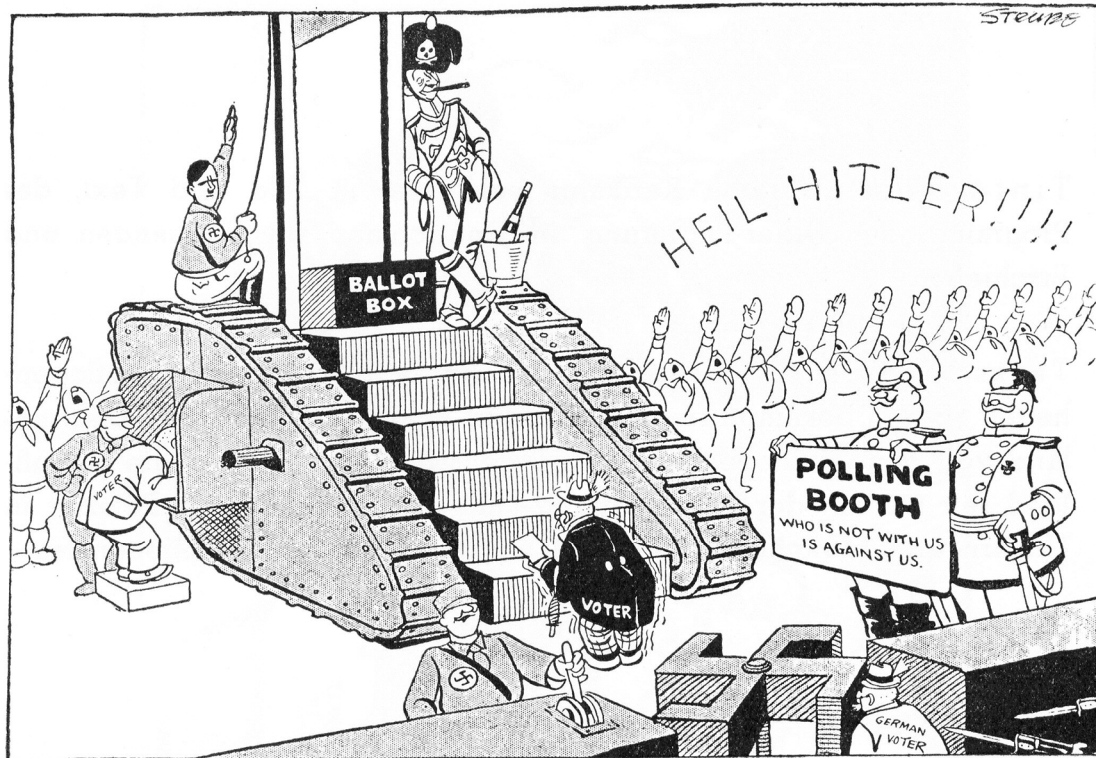
In 1886 houdt Tjeerd Stienstra een toespraak in een schuurtje in Surhuisterveensterheide in Friesland:

Arbeiders, het doet mij genoegen dat jullie hier met zo veel mensen zijn gekomen. Ik wil jullie vanavond toespreken over jullie eigen toestand. Ik vind dat de tijd gekomen is, dat jullie je eindelijk bewust worden van jullie toestand. Jullie weten zelf het best wat een bloedige arbeid jullie moeten verrichten, hoe jullie alles uit de aarde halen voor het levensonderhoud van anderen, maar zelf gebrek lijden aan alles. Kijk naar de paleizen van de machtigen der aarde, die jullie plichten opleggen die jullie niet kunnen dragen en die jullie de rechten als mens onthouden. Jullie wonen in krotten waarbij er in werkelijkheid vele zijn die voor varkens nog te slecht zijn. (...) Mannen en vrouwen over de hele aarde verspreid roepen jullie toe: Proletariërs¹⁾ aller landen verenigt u.

noot 1 een andere term voor arbeiders

bron 8

Op 4 maart 1933, één dag voor de verkiezingen voor de Duitse Rijksdag, publiceert de Britse krant *The Daily Express* deze prent van Sidney Strube, met het onderschrijf *De stem van het volk, de Duitse verkiezingen vinden morgen plaats:*

VOX POPULI
THE GERMAN ELECTION TAKES PLACE TO-MORROW

Vertaling teksten:

Boven aan de trap staat: stembus.

Op de man onderaan de trap, de man bij het stemhokje links en de man bij de ingang staat: (Duitse) stemgerechtigde.

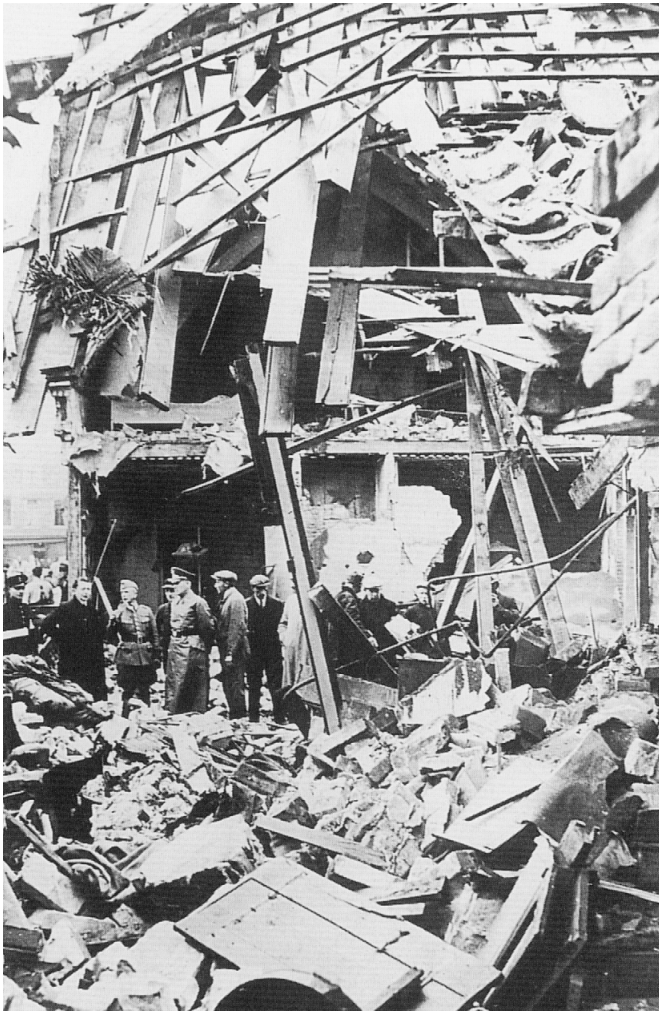
Op het bord rechts staat: Stemhokje, wie niet voor ons is, is tegen ons.

Toelichting:

De man met het touw van de guillotine in de hand is Hitler.

bron 9

Foto van een huizenblok in Haarlem na een Engels bombardement in oktober 1940:

Toelichting:

Op de foto staan Duitse soldaten, een Nederlandse politieagent en Nederlandse burgers.

De Duitse bezetter beveelt deze foto op de voorpagina van kranten te publiceren met een verplicht onderschrift waarin staat: "In de nacht van woensdag op donderdag hebben Engelse vliegers een aanval ondernomen op Haarlem, waarschijnlijk met die vliegtuigen, die door de Nederlandse koningin aan de Engelse regering zijn geschonken."

bron 10

Na de oprichting van de NAVO in 1949, wordt in het Italiaanse parlement een debat gehouden over de toetreding van Italië. Het communistische parlementslid Palmiro Togliatti zegt:

De aanwezigheid van militaire bases van een grote buitenlandse imperialistische grootmacht¹⁾ op eigen grondgebied houdt in dat je een militair doelwit bent zodra de oorlog uitbreekt (...). Italië is een van de landen die een "tapijt van atoombommen" zal worden, zoals de Amerikaanse strategen het zo elegant verwoordden. Hiervoor zijn jullie verantwoordelijk. (...) Wij zeggen "nee" tegen het Atlantisch Verdrag, "nee" omdat het een verdrag is dat voorbereidt op een oorlog.

noot 1 Togliatti bedoelt de Verenigde Staten.

bron 11

Piet Jongeling schrijft in het *Gereformeerd Gezinsblad* van 11 oktober 1952:

Niet alleen uit het Oosten dreigt gevaar. Ook het rijke en machtige Amerika, de strijdbare kampioen voor vrijheid en democratie, is veelszins een haard van geestelijke besmetting. Want Amerika moge officieel een christelijk land zijn, het openbare leven is er in werkelijkheid voor het grootste deel vervreemd van en vijandig aan Gods Woord. De techniek is de afgod van het Amerikaanse volk geworden. (...) De bacillen van het bederf worden ook naar West-Europa, naar Nederland overgedragen. Film en bioscoop, waarin het smaak-bedervende en normen-verkrachtende Hollywood de scepter zwaait, hebben in ons land al miljoenen verslagen.

Toelichting:

Gereformeerden vormen een stroming binnen het protestantisme.

bron 12

In 2017 wordt in het televisieprogramma *De Reünie* met krakers teruggekeken op de Piersonrellen in Nijmegen, een krakersactie in 1981. Een fragment uit het programma:

Mattie (kraker): "Mensen stonden jaren op de wachtlijst voor een huisje. Er werd volop gespeculeerd met leegstaande panden. En dat je dan huizen gaat afbreken om een parkeergarage te bouwen, terwijl er een paar honderd meter verderop nog één leegstaat, dat was eigenlijk ondenkbaar."

Patrick (presentator): "Met wat dachten jullie je te verdedigen, wat hadden jullie allemaal in gedachten, Nico?"

Nico (kraker): "Nou ja, toen Jos (een kraker) inderdaad bij ons kwam met het plan voor de Piersonstraat¹), toen was voor ons eigenlijk wel duidelijk: wij gaan een nieuwe stap zetten en dat we de confrontatie ook echt aan willen gaan. We hebben dat ook stap voor stap heel goed voorbereid."

Patrick (presentator): "Maar is dat dan met stenen, molotovcocktails²), hoe ver wouden jullie gaan?"

Nico (kraker): "Nee, molotovcocktails daar was toen geen sprake van. Maar de barricades die we gingen opwerpen, dat zou de eerste verdedigingslinie moeten zijn en we zouden ons niet weg laten slaan door de ME³."

noot 1 In de Piersonstraat zouden woningen worden gesloopt om plaats te maken voor een parkeergarage.

noot 2 Een molotovcocktail is een met brandbare stof gevulde fles die wordt ontstoken en als bom wordt gebruikt.

noot 3 ME is de mobiele eenheid, een eenheid van de Nederlandse politie met als taak de bestrijding van verstoring van de openbare orde.

bron 13

Foto uit 1961 van een beurs in de RAI in Amsterdam:

Toelichting:

Ina van Kooten, bedrijfsleidster van een bromfietsenzaak, bekijkt de DKW-Hummel op de stand in het congressencomplex RAI in Amsterdam.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.